

MITTUNIVERSITETET
Institutionen för utbildningsvetenskap (UTV)

Examensarbete inom
lärarutbildningen, 15 högskolepoäng

Sagan som språkutvecklande verktyg

- en studie om sagans betydelse för förskolebarns
språkutveckling

Linnéa Berg & Maria Molberg

Abstract

Syftet med vår uppsats var att ta reda på om sagan kan verka som ett språkutvecklande verktyg för förskolebarn genom att undersöka om högläsning av sagor stimulerar barns möjlighet att ta till sig nya ord och begrepp. Undersökningen var ett kvasiexperiment och ägde rum på två olika förskolor i mellersta Sverige. Studien gjordes av oss författare på varsitt håll i tre steg, varav det första var att observera och mäta vart och ett av de utvalda barnens kunskaper kring rimorden från en utvald saga. Steg två var en gemensam sagostund i form av högläsning av rimsagan för de utvalda barnen på respektive förskola. Steg tre bestod av ytterligare observation och mätning för att se om barnen tagit till sig något nytt ord efter att ha hört sagan. Resultatet visade att alla barnen på båda förskolorna tog till sig ett eller flera nya rimord vardera efter att ha hört rimsagan.

Nyckelord: Saga, högläsning, språkutveckling, förskola

Innehållsförteckning

Abstract	ii
Innehållsförteckning.....	iii
Inledning	5
Problemområde	5
Bakgrund	6
Sagan	6
<i>Olika typer av sagor</i>	7
<i>Sagens historia</i>	7
<i>Nutidens saga i Sverige</i>	9
Tidigare forskning.....	10
Teoretisk bakgrund	11
Barns språkutveckling	12
<i>Den fonologiska utvecklingen</i>	13
<i>Den semantiska utvecklingen</i>	13
<i>Den grammatiska utvecklingen</i>	14
<i>Den pragmatiska utvecklingen</i>	15
<i>Den språkliga medvetenheten</i>	16
Barn och sagoböcker.....	16
<i>Tips och råd vid läsning för barn</i>	18
Syfte	20
Metod.....	21
<i>Datainsamlingsmetod</i>	21
<i>Undersökningsgrupp/Urval</i>	22
<i>Forskningsetik</i>	23
<i>Pilotstudie</i>	24
<i>Tillvägagångssätt vid det första observations och mättillfället</i>	24
<i>Tillvägagångssätt vid högläsning av saga- experimentet</i>	25

<i>Tillvägagångssätt vid det sista observations och mättillfället</i>	26
<i>Metoddiskussion</i>	26
<i>Validitet</i>	26
<i>Reliabilitet</i>	27
<i>Generaliserbarhet</i>	27
Resultat.....	28
Diskussion.....	31
<i>Förslag till fortsatt forskning</i>	34
Referenser.....	35
BILAGA 1: Protokoll	39
BILAGA 2: Brev till föräldrar	40

Inledning

Som blivande pedagoger i förskolan vet vi att det finns flera olika sätt att arbeta på för att främja barns språkutveckling. Under våra år på lärarutbildningen och den verksamhetsförlagda utbildningen har vi upptäckt att sagan har en stor del i förskolans vardag. Detta har således väckt vår nyfikenhet kring ämnet och vi vill därför undersöka huruvida barn lär sig nya ord och begrepp vid sagoläsning. Läroplanen för förskolan säger att samtliga som arbetar inom förskola har en skyldighet att arbeta för att alla barn ska få sitt språk och sin kommunikationsutveckling stimulerad. Läroplanen beskriver vidare att språk och lärande hänger samman på samma sätt som språk och utvecklingen av identiteten.¹ Vi anser att språket är ett sätt för människan att kommunicera och fungera i olika sociala kontexter.

Sagan och dess underbara värld kan ge barnen möjlighet att träna på ord och begrepp samt en chans till att erhålla erfarenheter som kan leda till nya kunskaper. Sagostunden kan ge barnen en härlig och avkopplande resa in i fantasins värld. I sagan kan barnen möta tomtar, troll och häxor som kan ge en nervkittlande upplevelse. Sagan kan även fungera som en vägledning i deras utveckling i och med att den kan innehålla verklighetsförankrade och vardagliga händelser och problem.

Problemområde

Det finns väl ingen tid i barns liv som är så språkutvecklande som när de går i förskolan? Varje dag är fylld av språkstimulerande möjligheter och det är av stor vikt att varje pedagog tar dessa tillfällen i akt. Språkutveckling sker automatiskt i rutinbaserade moment så som måltider och påklädning och det finns strävansmål i Lpfö 98 som säger att förskolan ska arbeta för att varje barn får möjligheten att leka med ord samt utveckla sitt ord och begreppsförråd.² Sagan kan vara ett sätt att uppnå detta mål. Förskolans vardag kan idag vara ganska hektisk med stora barngrupper och många förskolor kanske därför inte tar tillvara på sagan och dess eventuella möjligheter till språkutveckling.

¹ Läroplan för förskolan 1998, Skolverket. s 6,10

² Ibid. s 9

Bakgrund

Sagan

Svenska Akademiens ordlista över svenska språket definierar ordet saga på följande sätt: folklig berättelse; längre prosa berättelse från Island under tidig medeltid.³

Ordet sagor ger oss människor många olika associationer så som sagor vi hörde som barn, platser vi fått höra dem på och personer som berättat dessa. Sagor kan även förknippas med känslor då de kan frambringa rysningar, spänning men även en känsla av trygghet. I sagan är allt möjligt och ger oss samtidigt en rik möjlighet att använda vår fantasi som i hög grad är mycket betydelsefull för oss människor. Fantasin ger oss det där lilla extra i tillvaron samtidigt som den hjälper oss att behandla problem och svårigheter.⁴

Olika typer av sagor

Folksagan bygger på gammal muntlig tradition och kan definieras som en flerepisodisk historia i metaforiska termer. Folksagan är inte beroende av verkligheten, tid rum och orsak har ingen betydelse. Eftersom folksagan har en lång muntlig tradition där det används abstrakta begrepp kan den ta upp alla typer av problem som människan kan tänkas ha utan att bli predikande.⁵

Konstsagan liknar folksagan både i innehåll och i form. Dock finns det en stor skillnad, nämligen att konstsagan är skriven av en namngiven författare som till exempel H C Andersen som är den mest välkända.⁶

Myten har också spridits på muntlig väg och består av samhällets värderingar som gått från generation till generation. Den är nära besläktad med religion och dyrkan och visar upp en gestalt som är perfekt

³ Svenska Akademiens ordlista över svenska språket. Norstedts Akademiska Förlag. 2006. Trettonde upplagan. Svenska Akademin. Stockholm. s 788

⁴ Eriksson, Gunnel. *Sagor och sägner*. Stockholm: LTs Förlag, 1985. s 5-7

⁵ Lindö, Rigmor. *Sago skolan*. Malmö: Liber förlag, 1986. s 14

⁶ Edman Kjersén, Lena. *Barn- och ungdomsböcker genom tiderna*. Örebro: Bokförlaget Natur och kultur, 2002. s 30

som alla högaktar men är oidentifierbar. Myten har oftast ett sorgligt slut.⁷

Fabeln förekommer som en kortare berättelse och handlar ofta om djur som kan tänka och tala.⁸ Episoden resulterar i en lärdom som kan liknas med vår tids ordspråk. Från fablernas värld har vi fått åtskilliga fördomar och uttryck som handlar om djur. "Dum som en åsna" och "Bättre en fågel i handen än tio i skogen" är exempel på några av dessa uttryck.⁹

Den fantastiska berättelsen är en lång och modern saga med namngiven författare. Denna typ av saga bygger ofta på gamla sägner och myter och det är olika sorters livsfrågor som står i centrum. Centralt i detta är att författaren försöker binda samman det omöjliga med det vardagliga på ett sätt som gör det trovärdigt. Några fantastiska berättelser är Astrid Lindgrens "Mio min Mio" och "Bröderna Lejonhjärta" samt Tolkiens "Sagan om ringen".¹⁰

Sagans historia

Sagan är som fenomen väldigt gammal, och man tror att denna företeelse har funnits lika länge som människan.¹¹ Sagor är dock ett begrepp som är svårt att riktigt definiera eftersom det ingår olika berättelser från skilda tider och folkslag i sagosamlingar. Ofta har sagorna återberättats från generation till generation i århundraden innan de ens blivit nedskrivna. Sagoberättarna var oftast centrala och kulturella personligheter som förlängde, kortade av eller förändrade innehållet beroende på vad de själva ville lägga tonvikten på eller vad de som lyssnade var intresserade av.¹²

Under andra halvan av 1700-talet fick inte fantasin ha något utrymme i barnlitteraturen i Europa. Barnen blev istället uppmanade att följa Herrens väg annars kunde de bli hindrade att samla på sig värdefull kunskap vilket var en av deras största skyldigheter. Man trodde följaktligen att sagorna blev ett hinder i barnens lydnad och undergivenhet.

⁷ Lindö. *Sago skolan*. s 15

⁸ Ibid. s 15

⁹ Edman Kjersén. *Barn- och ungdomsböcker genom tiderna*. s 12-14

¹⁰ Lindö, Rigmor. *Sago skolan*. s 15

¹¹ Nettervik, Ingrid. *I barnbokens värld*. Kristianstad: Gleerups Förlag, 1994. s 24

¹² Lindö, Rigmor. *Sago skolan*. s 14

Trots detta levde sagorna vidare i samhällets lägre klasser. De spreds dels från mun till mun samt i tryckform på olika marknader. Sagorna var till en början inte till för bara barnen, utan även till de fattiga och folket i allmänhet. Sagan och dess fantasivärld hjälpte dessa människor att stå ut med de svåra förhållanden de levde i.¹³

I början av 1800-talet, under den så kallade romantikens epok upptäckte man återigen barnen och insåg vikten av deras egenvärde. Sagorna skulle nu ge barnen möjlighet till att få utlopp för sin fantasi. Möjligheterna att använda sagan i kunskapssyfte och samhällsfrågor har i alla tider varit erkänt, men sagornas innehåll har alltid varit en diskussionsfråga.¹⁴

I mitten på 1900-talet anmärktes det många gånger på bland annat folksagornas grymma inslag och dessa sagor var inte högt rankade av västvärldens litteraturkritiker. Trots detta är sagan en överlevande genre som alltid är med oss människor. I slutet av 1970-talet var sagan återigen högt rankad. Psykologer i Europa och USA hade kommit fram till att sagan och dess budskap var bra för barns utveckling. Sagans popularitet var som störst på 70- och 80-talet då den amerikanske psykiatern Bruno Bettelheim skrev bestsellern "Sagens förtrollade värld – folksagornas innehåll och betydelse". Lindö refererar till Bettelheim som menar att barn tar till sig sagans symboliska budskap medvetet eller omedvetet.¹⁵ Bettelheim anser även att den mest lärorika litteraturen för barn är de gamla folksagorna eftersom man där får lära sig om människans klassiska problem. Genom det rika symbolspråket i denna typ av saga får barnen lättare igång sin fantasi vilket leder till att de lättare kan upptäcka, bearbeta och lösa sina egna problem.¹⁶ Bettelheim hävdar också att man som vuxen inte bör förklara sagans olika betydelser utan barnet ska på egen hand finna lösningen. Detta är enligt honom den enda vägen till mognad.¹⁷ Lindö hänvisar vidare till de tyska barnlitteraturforskarna Richter och Merkel som däremot kritiserar symbolspråket i folksagan. De menar att folksagan hämmar den individuella mognaden och förespråkar berättelser om den nutida sociala

¹³ Lindö, Rigmor. *Sago skolan*. s 15-16

¹⁴Ibid. s 16

¹⁵ Ibid. s 17

¹⁶ Lindö, Rigmor. *Sago skolan*. s 21

¹⁷ Ibid. s 23

verkligheten. De frågar sig om barn i en nutida storstad verkligen har samma drömmar och fantasier som barn i ett lantligt feodalt samhälle på 1700-talet. Enligt Richter och Merkel kan nutidens barn inte likställa sig med bland annat vedhuggare och skräddargesäller.¹⁸

Nutidens saga i Sverige

1945 är ett viktigt årtal i barnbokens historia då det publicerades böcker som bröt mot de stilar som funnits tidigare. Böcker som räknas till dessa trendbrytare är bland andra Astrid Lindgrens "Pippi Långstrump" och Tove Janssons "Småtrollen och den stora översvämningen". Dessa författare räknas till den nutida svenskspråkiga barnlitteraturens viktigaste företrädare. När andra världskriget tog slut gavs många nyskapande böcker ut. Anledningen till detta kan ha att göra med att folket krävde nya litterära uttrycksmedel då de tappat tron på människan. De ville ha litteratur fria från konvention och krav på hur man skulle vara och agera.¹⁹ Vid denna tid trädde det fram modiga barnpsykologer som talade om fri fostran. Det som var centralt i deras tänkande var att barnen inte skulle hämmas i sin utveckling. De ville inte att det skulle pratas om barns sätt att uppföra sig på ett visst sätt, till exempel att pojkar ska bocka och flickor ska niga. Fri fostran skulle innebära att man hade respekt för barns egen vilja, tänkande samt känslor.²⁰

Könsrollsdebatten på 1960-talet ledde till en mer medveten syn på flickors och pojkars roller i barnböcker. Man ville understryka vikten av positiva förebilder i barnlitteraturen. Elsa Beskows "Tomtebobarnen" kritiserades då far beskrevs som "stark och modig" och mor som "blid och rar", detta förlegade sätt att skriva om könsroller var svenska författare tidiga med att kritisera jämfört med resten av världen.²¹ Gunilla Bergströms böcker om Alfons Åberg är exempel på en mer banbrytande litteratur fri från traditionella könsmonster där mannen, pappan i detta fall utövar hushållssysslor iklädd förkläde.²² Forskning av Lena Kåreland visar att många av dagens barnböcker

¹⁸ Lindö, Rigmor. *Sago skolan*. s 14-18

¹⁹ Nettervik, Ingrid. *I barnbokens värld*. s 146-147

²⁰ Edman Kjersén, Lena. *Barn- och ungdomsböcker genom tiderna*. s 93

²¹ Kåreland, Lena. *Möte med barnboken*. Stockholm: Mediaprint, 1994. s 104

²² Kåreland, Lena. (red) *Modig och stark – eller ligga lågt- skönlitteratur och genus i skola och förskola*. Stockholm: Natur och Kultur, 2005. s 114

fortfarande håller kvar vid traditionella könsroller. Många barnböcker innehåller klichéer om vad som är manligt respektive kvinnligt. Hon menar vidare att det kan vara provokativt att föra en diskussion om detta ämne då många menar att pojkar borde få vara pojkar och flickor borde få vara flickor. Kåreland anser att de schablonmässiga könsrollerna begränsar oss, och menar att det är viktigt att de mindre barnen får möta andra perspektiv eftersom läroplanen kräver detta av alla som jobbar inom förskolan.²³

Tidigare forskning

Tidigare undersökningar tyder på att barn som ofta har fått sagor och berättelser lästa för sig kan hantera språket bättre än barn som inte kommer från sådana miljöer. Den engelska forskaren Margaret Meek menar att när barn lyssnar till en berättelse flyttar de in i skriftspråket och de lär sig om språket omedvetet. De får bland annat kunskap om nya ord och hur språket låter.²⁴ En annan engelsk forskare vid namn Carol Fox hävdar att de barn som får lyssna till och använda sig av många sagor, rim och ramsor förvärvar ett kunnande om språket och detta är av stor betydelse när de senare ska börja läsa och skriva.²⁵

Det finns även en svensk forskare som heter Margit Tornéus som i likhet med de engelska forskarna menar²⁶:

Barn som får lyssna på högläsning av sagor och andra berättelser lär sig att förlita sig på språket för att skapa förståelse och att lyssna uppmärksam. Sådana erfarenheter ökar sannolikt också benägenheten att inta en mer kritisk hållning till det man hör och läser samt till att tänka efter om man förstått. (Lindhagen: 1993, s. 53)

²³ Tufvesson, Johan. Barnböcker med rätt värderingar. *Förskolan*. Nr 3, (2009): s 51

²⁴ Fast, Carina. *Berätta! Inspiration och teknik*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur, 2001. s 21

²⁵ Myndigheten för skolutveckling. *LekaSpråkaLära – lärande lek om språk i förskola och bibliotek*. Stockholm: Liber, 2004. s 21

²⁶ Lindhagen, Marie. *En säck full med sagor*. Solna: Ekelunds Förlag AB, 1993. s 53

Den svenska forskaren Ingrid Pramling har tillsammans med Maj Asplund och Anna Klerfelt gjort en undersökning om "Att utveckla förskolebarns förståelse för sin omvärld". Denna undersökning visade bland annat på att det inte enbart räcker med att läsa en saga för barn för att de ska förstå omvärlden och sin plats i den. Det krävs att man gemensamt diskuterar och tolkar innebörden i sagan för att detta skall kunna uppnås.²⁷

Teoretisk bakgrund

Säljö, som står för det sociokulturella perspektivet för lärande anser att vi människor inte kan undvika att lära och detta är en sida av all mänsklig verksamhet. Det finns ingen gräns för hur mycket vi kan lära. Lärandet finns i varje samtal, händelse och handling och chansen är stor att man som människa kommer att ta med något från detta som man kommer ha nytta av i kommande situationer. Säljö refererar till John Dewey som säger: "The very process of living together educates", med detta menas att lärandet är ett sannolikt resultat av all mänsklig handling. Säljö hänvisar också till den ryske psykologen Lev Vygotskij som även han står för ett sociokulturellt perspektiv. Vygotskij hävdar att barnet är beroende av den vuxne. Exempelvis när de leker med en boll lär sig barnet regler för samspel, turtagning i kommunikation, benämningar på föremål och så vidare. På detta vis handlar barnet inte ensamt utan barnet kommer in i den sociala interaktionen som den vuxne redan ägnar sig åt. Kommunikationen och språkanvändningen är två viktiga delar i det sociokulturella perspektivet och dessa två fungerar som en länk mellan barnet och omvärlden. Det är när barnet kommunicerar i bland annat lekar som det blir en del av och förstår hur människor runt omkring förstår samt förklarar olika fenomen. I språket som barnet möter finns benämningar som barnet tar till sig och som de senare använder sig av för att skapa förbindelse med människor runt omkring. Det är alltså i samspelet med andra som barnet har tagit till sig de verbala uttrycken.²⁸

²⁷ Pramling, Ingrid, Carlsson Asplund Maj & Klerfelt, Anna. *Lära av sagan*. Lund: Studentlitteratur, 1993. S 107-108

²⁸ Säljö, Roger. *Lärande i praktiken – ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Bokförlaget Prisma, 2000. s 12,13,67

Även Olga Dysthe påstår att omgivningen spelar stor roll i den sociokulturella teorin. Språk och kommunikation är fundamentala beståndsdelar i lärprocesserna, lärande sker genom samspel och relationer med andra.²⁹ Precis som Säljö och Vygotskij menar Dysthe att kommunikativa processer är nödvändiga för att lärande och utveckling ska ha möjlighet att äga rum. I och med att barnet samverkar med andra genom att samtala, lyssna och efterlikna kan barnet ta del av kunskaper och erfarenheter ända från de allra första åren i barndomen.³⁰

Vygotskij påstår att vi människor befinner oss i ständig förändring och utveckling. I varje samspelssituation har vi en möjlighet att ta till oss kunskap från våra medmänniskor. Vygotskij kallar detta för att vi approprierar kunskaper. Han använder sig även av begreppet närmare utvecklingszon som innebär att om man får lite assistans från omgivningen kan man exempelvis lösa problem som man skulle haft svårt för annars. Vygotskij kallar denna vägledning för scaffolding. Vygotskij menar att det inte är kompetensen som barnet vid själva tillfället visar som är det viktigaste utan även potentialen i den framtida kompetensen är av stor betydelse i barns handlande och förståelse.³¹

Barns språkutveckling

En viktig förutsättning till god språkutveckling hos barn är att det måste stimuleras redan från födseln. Språket utvecklas i situationer då barnet är med vuxna de känner sig trygga med.³² Även miljön har en stor betydelse för språket. Olika miljöer bidrar till nya intryck vilket leder till nya samtalsämnen. Den vuxne har här en viktig roll som samtalspartner och lyssnare då barnet bör få hjälp att diskutera kring sådant denne ännu inte kan sätta ord på.³³

²⁹ Dysthe, Olga (red). *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur, 2003. s 31

³⁰ Ibid. s 48

³¹ Säljö, Roger. *Lärande i praktiken – ett sociokulturellt perspektiv*. s 120-123

³² Rimsten-Nilsson, Kerstin. *Barnböcker och läslust*. Avesta: Stegeland Förlag AB, 1981. s 21-22

³³ Svensson, Ann-Katrin. *Språkglädje*. Lund: Studentlitteratur, 1995. s 26

Med språket som verktyg kan vi människor beskriva våra tankar samt tolka omvärlden. När man talar om språkträning och språkutveckling menar man att det handlar om att man ska lära sig att byta tankar med varandra, alltså uttrycka sig så att andra förstår samt att kunna förstå vad andra vill säga. För att detta ska kunna fungera krävs det att man kan förstå och använda sig av ett mer invecklat språk, samt att kunna omformulera det som är svårbegripligt genom att använda sig av enklare ord.³⁴ Sambandet mellan språkutveckling och att kunna bilda sig nya begrepp är oerhört viktig för att läsförmågan ska kunna förbättras.³⁵

Den fonologiska utvecklingen

Fonologins viktigaste uppgift är att utforska de funktioner som språkljuden har samt de regler och ljud som används i språket. Det är språkets minsta betydelseskiljande enhet som kallas för fonem eller språkljud.³⁶ Fonologi är alltså läran om språkljudens struktur.³⁷ Det är viktigt att man håller isär språkljud och bokstäver då de är två skilda saker. En bokstav kan ha flera olika språkljud så som lång och kort vokal medans flera bokstäver kan motsvara ett språkljud som exempelvis *ljus*, *djur* och *hjul* samt *schakal*, *sjal* och *skjul*. Barns uttalsutveckling är uppdelat i två delar, fonetik samt fonologi.³⁸ Fonetik är läran om uttal³⁹, alltså språkljudens fysiska karaktär. Med det menar man hur språkljuden skapas och tolkas, samt hur de är utformade som akustiska företeelser.⁴⁰

Den semantiska utvecklingen

Barns språkutveckling genomgår en stor förändring under åren de går i förskolan. Det är utvecklingen av hur barnet tar till sig betydelsen av ord och språkliga satser som kännetecknar denna semantiska fas. Detta innebär att när barnet är sex år har denne ett ordförråd på cirka 14 000 ord. När barn lär sig nya ord och begrepp är det vanligt att de sammanför dessa med egna erfarenheter och iakttagelser. Barns första ord är

³⁴ Rimsten-Nilsson Kerstin. *Barnböcker och läslust*. s 21

³⁵ Myndigheten för skolutveckling. *LekaSpråkaLära – lärande lek om språk i förskola och bibliotek*. s 5

³⁶ Bjar, Louise & Liberg, Caroline (red). *Barn utvecklar sitt språk*. Lund: Studentlitteratur, 2003. s 103

³⁷ Svensson Ann-Katrin. *Barnet, språket och miljön*. Lund: Studentlitteratur, 1998. s 19

³⁸ Arnqvist, Anders. *Barns språkutveckling*. Lund: Studentlitteratur, 1993. s 39

³⁹ Bjar, Louise & Liberg Caroline (red). *Barn utvecklar sitt språk*. s 103.

⁴⁰ Arnqvist Anders. *Barns språkutveckling*. s 39

ofta för saker som är rörliga och det är inte så vanligt att bland de första orden finna benämningar på saker som inte är rörliga som till exempel bokhylla och bord. Dock finns naturligtvis bland barns tidiga ord benämningar för viktiga personer så som mamma och pappa samt för olika djur. Forskning visar att barn med lätthet kan lära sig nya ord och detta kan vara en orsak till att ordförrådet förbättras oerhört snabbt under åren på förskolan. Det finns en amerikansk term för detta som kallas "fast mapping". Man menar att barn tar till sig nya ord och begrepp efter att endast hört dem en gång.⁴¹

Den grammatiska utvecklingen

Ettordssatser är barns första satser som de uttalar och innehåller endast ett ord, därför kallas detta stadie i barnets språkutveckling för "ettordssatser". Den kända forskaren M Halliday har försökt kartlagt barns tidiga språk. Han har ökat kunskapen kring barns språkutveckling under de tidiga åren genom att studera sina egna barn. Vid sin studie kom Halliday bland annat fram till att de första orden har en personlig funktion där de ger uttryck för olika känslor.⁴²

Arnqvist refererar till den svenska språkforskaren Ragnhild Söderbergh som kallar steget efter ettordssatser för holofraser, och menar att barnet egentligen avser att uttrycka sig i en hel mening men ännu inte innehar den färdigheten. Utifrån sammanhangen där fraserna äger rum får holofraserna sin mening och betydelse. Holofrasen har ifrågasatts av många som menar att det inte går att förstå att orden haft en vidare mening än själva orden som faktiskt sagts. Det är således vi vuxna som gör en tolkning av de ord barnen sagt.⁴³

I tvåordssatserna har barnet börjat sin grammatiska utveckling och nu består satsen av två ord som har ett samband till exempel "farmor hemma" och "där blomma". För att barnet ska kunna genomföra detta krävs det oftast ett ordförråd på minst 50 ord för att kunna använda två ord i en och samma kontext.⁴⁴

⁴¹ Arnqvist Anders. *Barns språkutveckling*. s 45

⁴² Ibid. s 52-53

⁴³ Ibid. s 53-54

⁴⁴ Johansson, Bo & Svedner, Per-Olov. *Så erövrar barnen språket- utveckling, störningar, stimulans*. Uppsala: Kunskapsföretaget AB, 2003. s 20-21

Med dessa två ord kan barnen ge uttryck för många olika sammanhang och de kan till exempel begära, lokalisera och beskriva händelser utifrån deras omgivning och erfarenheter. Barnen verkar ha en grammatisk medvetenhet då de sällan bryter mot språkets huvudsakliga mönster. Ett exempel på detta är när barnet säger "min docka" och inte "docka min". Det finns en del forskare som hävdar att tvåordssatserna inte är grammatiskt styrda utan tillkommer när barnen försöker upprepa de viktigaste orden i det den vuxne säger. Exempelvis när pappa frågar "vill du ha mera mjölk?" upprepar barnet endast de två viktigaste orden "mera mjölk". Detta betyder med andra ord att det mest väsentliga för barnet är att kunna få fram det de vill säga samt kunna förstå det som sägs, och det är alltså det innehållsliga perspektivet som är viktigt inte det grammatiska.⁴⁵

Treordssatser är när barnet kan koppla samman tvåordssatser till treordssatser i och med detta har barnet utvecklat ett mer avancerat språk. Barnet kan nu kombinera satserna "pappa baka" och "baka kaka" till treordssatsen "pappa baka kaka". Tillägnandet av morfem i den grammatiska utvecklingen är viktigt för barns språkutveckling. Morfem är språkets minsta betydelsebärande enhet. Till exempel ordet katt innehåller ett morfem, katt-en innehåller två morfem (katt och en). Ett ord som innehåller tre morfem kan exempelvis vara bok-en-s.⁴⁶

Den pragmatiska utvecklingen

Denna fas handlar om hur barnet lär sig hur man talar och kommunicerar med andra individer, det räcker alltså inte enbart med att lära sig tala. Barnet måste kunna redogöra för olika saker och händelser så att en lyssnare kan begripa vad som sägs. Barnet måste även kunna sätta sig in i rollen som lyssnare och talare. En central del i denna utvecklingsfas är med andra ord att barnet ska lära sig delta i en konversation. De yngre förskolebarnen medverkar i konversationen genom att endast svara på de frågor som ställs, medan de äldre barnen har ökat sin förmåga att delta i konversationer.⁴⁷

⁴⁵ Johansson, Bo & Svedner, Per-Olov. *Så erövrar barnen språket- utveckling, störningar, stimulans*. Uppsala: Kunskapsföretaget AB, 2003. s 20-21

⁴⁶ Arnqvist, Anders. *Barns språkutveckling*. s 54,56

⁴⁷ Ibid. s 59-60

I och med detta kan de berika konversationen med något nytt. Det är också viktigt att konversationen utvecklas, och det största ansvaret ligger då på den vuxne då denne kan stimulera barnet till att göra sina begrepp mer förståeliga.⁴⁸

Den språkliga medvetenheten

Detta begrepp används när barn själv kan begrunda sitt språk samt kan upptäcka och rätta till fel i sitt eget tal. Man beskriver ibland detta som om barnen ser och närmar sitt språk utifrån. Det är när barnet kan se på sitt språk från alla olika synvinklar och inte enbart dess innehåll som den språkliga medvetenheten visar sig hos barnet. Förmågan att byta perspektiv kräver att barnet har en god kognitiv förmåga.⁴⁹

Rim och ramsor är ett sätt att låta barnen träna på språket. Rimmen behöver inte alltid bli riktiga ord och barnen behöver heller inte förstå dem. Det viktiga är att barnen får smaka på ord och begrepp. Denna typ av rim kallas för nonsensord och barn som är språkligt medvetna har kunskapen att rimma på detta vis.⁵⁰ Exempel på nonsensord är rimma - jimma - mimma. Barn som inte har kommit lika långt i den språkliga medvetenheten har svårt att rimma på detta sätt. De kan rimma men enbart med riktiga ord som till exempel docka – plocka.⁵¹

Barn och sagoböcker

Ett av de främsta verktygen för att barn ska kunna utveckla ett rikt språk är böcker.⁵² Barnböcker är värdefulla i den bemärkelsen att de fungerar som ett lustfyllt inslag i språkträningen,⁵³ och Kåreland menar även hon att den språkliga stimulans barn får av böcker kan inte ersättas av något annat medium.⁵⁴ Barnboksförfattare har ofta ett medvetet arbetssätt kring språket i barnböcker då det ofta är kopplat till barns egna upplevelser och språk.⁵⁵

⁴⁸ Arnqvist, Anders. *Barns språkutveckling*. s 59-60

⁴⁹ Ibid. s 64

⁵⁰ Svensson, Ann-Katrin. *Språklekar*. Lund: Studentlitteratur, 1995. s 61

⁵¹ Svensson, Ann-Katrin. *Barnet, språket och miljön*. s 86

⁵² Svensson, Ann-Katrin. *Språkglädje*. s 28

⁵³ Rimsten-Nilsson, Kerstin. *Barnböcker och läslust*. s 47

⁵⁴ Kåreland, Lena. *Möte med barnboken*. s 18

⁵⁵ Rimsten-Nilsson, Kerstin. *Barnböcker och läslust*. s 24

I och med detta får barnen stöd till att sätta ord på sina egna upplevelser och känslor samt att se sammanhang till det som händer. Eftersom barn ofta möter händelser i böcker som påminner om sådant de själva varit med om ger detta upphov till att barnet naturligt samtalar om detta och utvecklar sitt språk.⁵⁶

Alla författare har ett eget sätt att uttrycka sig på. Dessa olika språkliga uttryckssätt är viktiga för både barn och vuxna att möta, och för barn leder detta till att de så småningom kan förhålla sig till språket på ett mer självständigt sätt än tidigare. Det är av största vikt att alla barn i förskolan varje dag kommer i kontakt med böcker. För många barn är det extra viktigt med detta moment då det är en chans för dem att komma i kontakt med det skrivna och talade språket. Många barn får kanske aldrig eller sällan denna viktiga stimulans i hemmet.⁵⁷

I böcker kommer barn i kontakt med nya ord som de eventuellt inte skulle komma i kontakt med i ett vardagligt samtal. Här har högläsningen en stor roll då den stimulerar och utvecklar barns ordförråd. Det är viktigt att man som vuxen gör uppehåll i läsandet så att barnet får chans att tala om det som lästs. Högläsningen bidrar också till att barn lär sig hur det skrivna språket samt berättelser är uppbyggda.⁵⁸ Sagoberättandets betydelse har under de senare decennierna framhävt kraftigt, man kan säga att den muntliga berättartraditionen har återupptäckts i Sverige och övriga delar av världen. För människor som arbetar med barn är det viktigt att skapa en balans till det starka kommersiella utbud som barn möter via TV och video.⁵⁹

⁵⁶ Rimsten-Nilsson, Kerstin. *Barnböcker och läslust*. s 24

⁵⁷ Svensson, Ann-Katrin. *Språkglädje*. s 28

⁵⁸ Taube, Karin. *Barns tidiga läsning*. Stockholm: Norstedts akademiska Förlag, 2007. s 23

⁵⁹ Kåreland, Lena. *Möte med barnboken*. s 75

För en fortsatt språkutveckling är det viktigt att ge barn möjlighet till att lyssna på språk som ger dem sammanhang. I och med att barn får lyssna på böcker kan de känna samhörighet, närhet och välbefinnande.⁶⁰ Detta leder till att barn blir inspirerade till att fortsätta samtala och utveckla sitt språk.⁶¹

Granberg menar att sagostunden har vissa pedagogiska syften. Några av dessa är:

- Språkutvecklande, den som berättar sagan blir en förebild när det kommer till språket. Barnet lär sig uttal, nya ord och begrepp samt meningsbyggnad.⁶²
- Fantasieggande, sagan väcker fantasin hos barnen och de lär sig att använda samt vidareutveckla den.
- Jagstärkande, barnen lockas till att berätta själva och lär sig ta egna initiativ.
- Gruppstärkande, samhörigheten i gruppen stärks då barnen samlas till en gemensam sagostund.⁶³

Barn som får höra sagor tidigt i sitt liv blir i högre grad mer verbalt utvecklade än barn som inte får det. Sagorna bidrar med andra ord till att den intellektuella utvecklingen hos barnet gynnas.⁶⁴

⁶⁰ Rimsten-Nilsson, Kerstin. *Barnböcker och läslust*. s 27

⁶¹ Ekelund, Gabriella. *Om barn och böcker*. Stockholm: Sveriges Utbildningsradio AB, 2007. s 172

⁶² Granberg, Ann. *Små barns sagostund. Kultur, språk och lek*. Stockholm: Liber AB, 1996. s 47

⁶³ Granberg, Ann. *Små barns sagostund. Kultur, språk och lek*. s 47

⁶⁴ Ibid. s 41

Tips och råd vid läsning för barn

När man läser för barn är det viktigt att man som vuxen känner till och har läst sagan i förväg. På detta vis kan man undvika vissa problem som att barnen blir rädda eller att boken innehåller olämpliga budskap. En annan viktig del i högläsningen är tonfallet när man läser, det vill säga att man använder sin röst på många olika sätt. Detta medför att sagan blir mer fängslande och man kan fånga barnen på ett bättre sätt. Eftersom sagostunden är ett tillfälle då man vill känna gemenskap spelar ögonkontakten med barnen en viktig roll.⁶⁵ Det som kännetecknar en bra sagoberättare är att denne får de som lyssnar att se det som berättas som en film i huvudet. Som berättare måste man vara oerhört tydlig då man läser högt för de mindre barnen eftersom de inte har en så utvecklad föreställningsförmåga.⁶⁶ För barn är kontinuitet viktigt och därför är det också av största vikt att den gemensamma sagostunden återkommer regelbundet i verksamheten.⁶⁷

För att barnen ska vara delaktiga i sagostunden kan man med fördel ställa frågor om berättelsen och de bilder som förekommer i sagan. Detta bidrar till att barnen övar sin språkförmåga och begreppsbildning.⁶⁸ Innehållet i texten kan klargöras genom bilderna. Bilderna kan även visa nya händelser och föremål som de vuxna kan utnyttja för att utveckla barns ordförråd.⁶⁹ Ibland kan det vara mer lämpligt att ta alla dessa frågor efter själva sagan eftersom intresset hos barnen kan avta om det blir alltför långa uppehåll i själva sagoläsningen.⁷⁰

⁶⁵ Rimsten-Nilsson Kerstin. *Barnböcker och läslust*. s 17

⁶⁶ Granberg, Ann. *Små barns sagostund*. *Kultur, språk och lek*. s 49-50

⁶⁷ Granberg, Ann. *Små barns sagostund*. *Kultur, språk och lek*. s 49-50

⁶⁸ Svensson, Ann-Katrin. *Språkglädje*. s 29-30

⁶⁹ Rimsten-Nilsson, Kerstin. *Barnböcker och läslust*. s 17

⁷⁰ Svensson, Ann-Katrin. *Språkglädje*. s 30

Syfte

Syftet med denna undersökning är att ta reda på om sagan kan verka som ett språkutvecklande verktyg för förskolebarn genom att undersöka om högläsning av sagor stimulerar barns möjlighet att ta till sig nya ord och begrepp.

Metod

Datainsamlingsmetod

Då undersökningen är utförd i en naturlig miljö det vill säga i förskolan där barnen känner sig trygga, har vi alltså utfört ett fältexperiment som också kallas för kvasiexperiment.⁷¹ Detta kvasiexperiment har en engrupps förtest och en eftertest design för att resultatet ska bli lätt att mäta och identifiera. Detta innebär att man vid förtestet mäter det man vill ta reda på. Efter detta förtest utför man ett slags experiment för att sedan vid eftertestet återigen mäta för att se om det skett någon förändring.⁷²

Vi vill med vår undersökning ta reda på om barn tar till sig ord och begrepp vid högläsning av en saga. Vid förtestet, som genomfördes individuellt, noterades hur många av rimorden som varje barn kände till. Vi använde oss då av ett protokoll vi utformat tillsammans (se bilaga 1). Efter detta förtest utfördes experimentet som alltså innebar att vi för de två utvalda barngrupperna läste en rimsaga, "Nu ska vi skoja sa en papegoja", som handlar om djur. Slutligen utfördes eftertestet som innebar att vi mätte barnens kunskaper om samma rimord för att kontrollera om de tagit till sig något nytt ord de inte kunde vid förtestet. Det som kontrollerades var alltså om det skett någon förändring hos barnen.

Undersökningen kommer med andra ord att ske i tre olika steg. Dessa tre moment kommer att utföras på varsitt håll, men all planering om tillvägagångssätt för att undersökningen ska bli så lika som möjligt har vi utformat tillsammans.

⁷¹ Rosenqvist, M (red.) Andrén, M (red.) *Uppsatsens mystik – om konsten att skriva uppsats och examensarbete*. Stockholm: Hallgren & Fallgren, 2006. s 38

⁷² Cook, T.D, & Campbell, D. T. *Quasi-experimentation, design & analysis issues for field settings*. USA: Houghton Mifflin Company, 1979. s 99

Undersökningsgrupp/Urval

Denna studie är gjord på två förskolor i en kommun i mellersta Sverige. Dessa två förskolor är belägna i två olika förorter till staden. Förskola ett består av tre avdelningar varav alla är syskonavdelningar där barnen är mellan ett och fem år gamla. Förskola två består av fem avdelningar varav två är småbarnsavdelningar där barnen är mellan ett och tre år. De andra tre är syskonavdelningar där barnen är mellan tre och fem år. Vi valde dessa förskolor eftersom vi tidigare haft verksamhetsförlagd utbildning där och känner barnen relativt bra. Detta tror vi är en fördel då barnen förhoppningsvis känner sig trygga och vågar öppna sig och delta i studien.

Vi har i detta moment använt oss av ett så kallat flerstegsurval som betyder att man gör varje urval från det tidigare urvalet. Vi valde, som tidigare nämnts, två förskolor där vi känner både pedagoger och barn ganska bra. Detta kallas enligt Denscombe att man gör ett bekvämlighetsurval som bygger på undersökarens bekvämlighet. Denscombe höjer dock ett varningens finger för denna typ av urval då han menar att forskaren innehar en slö inställning till studien. Han anser även att man inte ska välja det man ska undersöka bara för att det är enkelt, utan man ska välja utifrån specifika skäl som ämnet och undersökningen avser.⁷³ Då våra undersökningsobjekt är barn har vi valt att använda oss av bekvämlighetsurvalet eftersom det skulle vara alltför tidskrävande att komma till en ny förskola med nya barn och vinna deras förtroende. Utifrån tidigare erfarenheter vet vi att barn kan vara svåra att intervjua och därför är denna typ av urval det mest lämpliga. Barnen känner oss sedan tidigare och detta kan göra att de känner sig trygga och vågar öppna sig.

Vid samtal med pedagoger på de två förskolorna bestämde vi oss för att också använda ett så kallat subjektivt urval. Detta innebär att personerna som deltar handplockas eftersom de passar in i det specifika syftet för undersökningen, samt att de anses bidra med viktig information.⁷⁴ Vi valde att ha med enbart fyra- och femåringar i undersökningen då de passar studien och syftet på ett lämpligt sätt. Om vi valt att ha med yngre barn hade det troligtvis varit alldeles för svårt att få värdefull

⁷³ Denscombe, Martyn. *Forskningshandboken - för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. s 39

⁷⁴Ibid. s 37

data då de flesta två- och treåringar inte kommit lika långt i den språkliga utvecklingen.

Till sist använde vi oss av lottdragning för att få fram vilka av dessa fyra- och femåringar som skulle delta i studien. Denna typ av urval kallas slumpmässigt urval och innebär att man troligtvis får ett urval som representerar ett tvärsnitt av den valda gruppen. Detta sker endast om objekten är tillräckligt många samt att urvalet gjorts slumpmässigt.⁷⁵ Vi ville ha en jämn åldersfördelning så vi valde att ha med tre fyraåringar och tre femåringar från varje förskola. Alla fyraåringars namn lades i en burk och alla femåringars namn i en annan burk. Vi drog sedan tre lappar från varje burk och kom på så vis fram till vilka som skulle medverka i undersökningen. Med andra ord blev det sex deltagande barn från varje förskola och tolv totalt. Från förskola ett deltog två fyraåriga flickor, en fyraårig pojke och tre femåriga pojkar. Från förskola två deltog två fyraåriga pojkar, en fyraårig flicka, två femåriga pojkar samt en femårig flicka.

Forskningsetik

Vi var väldigt noga med att tänka på de forskningsetiska reglerna som gäller när man ska genomföra en undersökning som denna. Därför utformade vi ett dokument (se bilaga 2) som vi lämnade till föräldrarna till de berörda barnen för att få godkännande till medverkan.

Det finns fyra regler som Vetenskapsrådet anser att man ska följa vid forskning angående individskydd. Den första är informationskravet vilket innebär att forskaren har skyldighet att informera de inblandade om undersökningens syfte. Man måste också informera att deltagandet är frivilligt och kan avbrytas om de så önskar. Den andra regeln är samtyckeskravet som innebär att deltagaren är medveten om att den har rätt att bestämma över sin medverkan. Om deltagarna är under 15 år behöver man även ett godkännande från målsman. Den tredje regeln är konfidentialitetskravet och betyder kort att deltagarna får förbli anonyma, samt att uppgifterna som framkommer i undersökningen skyddas från obehöriga. Den sista regeln är nyttjandekravet som går ut på att

⁷⁵ Denscombe, Martyn. *Forskningshandboken - för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. s 33

den insamlade datan om enskilda personer enbart får användas i forskningssyfte.⁷⁶

Pilotstudie

För att ta reda på om undersökningen skulle fungera rent praktiskt gjorde vi en så kallad pilotstudie. En pilotstudie är en förberedande undersökning som man utför i en mindre omfattning än vad som är tänkt. Med hjälp av denna studie kan man få fram information om de olika delarna i forskningsprocessen är genomförbara.⁷⁷ Vi började med att välja ut en saga som handlade om olika siffror. Fyra barn valdes ut för att delta i pilotstudien och vi frågade var och en om de kände igen siffrorna vi hade med oss. När barnen kände igen en siffra markerades detta i våra papper med ett kryss. När de inte kände igen siffran gjordes ingen markering. Efter två dagar samlades barnen till en gemensam sagostund där vi läste upp siffersagan. Vi pratade även om hur de olika siffrorna såg ut. Efter ytterligare två dagar pratade vi med barnen igen och en och en gjorde om moment ett för att se om de tagit till sig någon information om siffrorna från sagan. Det visade sig att alla barnen kunde benämna och känna igen två siffror som de inte kunde sedan tidigare. I och med resultatet från pilotstudien bestämde vi oss för att genomföra den tänkta undersökningen fast i en större skala.

Tillvägagångssätt vid det första observations- och mättillfället

Innan första steget genomfördes i vår undersökning hade vi gjort upp riktlinjer för hur mätningen skulle gå till. Varje observation och mättillfälle skulle ta max 15 minuter eftersom vi ansåg att det var tillräckligt med tid för att barnen skulle hinna med sig utan att känna stress. Som hjälpmedel hade vi ett protokoll (se bilaga 1) där vi kryssade för varje rim barnen kunde. Vi hade även med oss 19 olika kort med djur som rimsagan handlar om. Dessa skulle vi vid steg ett lägga ut framför barnen för att göra det hela mer konkret.

I samråd med pedagogerna på de två förskolorna kom vi överens om en passande dag då alla barn var närvarande. Steg ett utfördes på båda förskolorna på en enskild plats för att undvika alltför störande moment.

⁷⁶ http://www.cm.se/webbshop_vr/pdf/etikreglerhs.pdf S 7, 9, 12, 14

⁷⁷ Olsson, Henny & Sörensen, Stefan. *Forskningsprocessen – kvalitativa och kvantitativa perspektiv*. Stockholm: Liber AB, 2007. s 29

Vi frågade varje utvalt barn om de ville vara med på vår undersökning och vi berättade att det skulle handla om olika rim. Alla barnen var intresserade och nyfikna på vad de skulle få göra. Mättillfällena genomfördes med ett barn i taget och totalt deltog tolv barn, sex från varje förskola. Innan vi startade gick vi igenom med barnen vad det var för djur på bilderna. Mätningen, som är det första steget i undersökningen, börjades med frågan om de visste vad rim var och om de kunde rimma. Det visade sig att alla var bekanta med rim. Vi berättade för barnen att vi skulle använda oss av en rimsaga som handlade om djur. Vi började med att säga ett ord ur rimsagan som vi ville att barnen skulle rimma på. Detta ord skulle rimma på en av djurbilderna som låg framför dem. Ett exempel på detta är "då ska vi ha fest sa en häst". Vi sade alltså ordet fest och frågade barnet om han/hon kunde hitta det kort på bordet som rimmar på fest, det vill säga hästkortet. Om barnen hittade det rätta kortet och kunde rimma utan att behöva tänka länge kryssade vi för på protokollet. När de inte kunde rimma eller hitta det rätta kortet lämnades rutan öppen, det vill säga att vi inte kryssade för. På detta vis kunde vi med lätthet se vilka ord vart och ett av barnen kunde rimma på.

Tillvägagångssätt vid högläsning av saga - experimentet

Nästa steg i undersökningen gick ut på att vi två dagar senare kom tillbaka till respektive förskola och samlade alla barnen som var med vid det första tillfället för en gemensam sagostund. För att barnen skulle kunna lyssna och koncentrera sig valdes samma rum som förra gången där vi kunde sitta ostört. Vi berättade för barnen att denna saga hörde till djurkortet och rimen vi gjort två dagar tidigare. Båda upplevde att barnen blev exalterade över att de äntligen skulle få höra hela rimsagan. Eftersom detta var en sagostund ville vi att det skulle kännas extra mysigt för barnen, därför valde vi att på förskola ett sitta på en matta i en ring för att barnen skulle känna gemenskap och på förskola två valde vi att sitta i en mysig soffa, där barnen kunde sitta nära varandra och den som läste, för att känna samhörighet. Sagostunden tog cirka fem minuter eftersom det var en relativt kort rimsaga. Under sagostunden visade vi även de bilder som tillhörde sagan samt att vi diskuterade lite kring bilderna.

Tillvägagångssätt vid det sista observations- och mättillfället

Det sista steget i undersökningen var att göra om moment ett med varje barn för att se om de tagit till sig något nytt rimord efter att ha hört rimsagan. Detta skedde två dagar efter sagoläsningen för barnen. Vi hade med oss samma protokoll som vid första tillfället och samma djurkort. Tillvägagångssättet var precis likadant som första gången. Vi frågade barnen om de mindes vad som gjordes första gången vi träffades och att vi nu skulle göra om samma sak. Återigen kryssade vi för varje rimord de kunde och på så vis kunde vi lätt se om de lärt sig något nytt ord eller om de inte tagit till sig något från sagan.

Metoddiskussion

Så här i efterhand känner vi att vi kanske skulle ha använt oss av djurkorten, vilka användes vid observations och mättillfällena, på ett annat vis. Vi skulle med fördel lagt ut hälften av bilderna först och låtit barnen rimma på bara dessa och sedan tagit den andra hälften av korten. Vi känner att det blev aningen förvirrande för barnen att ha alla 19 kort framför sig. När vi så till slut sammanställde resultatet ställde vi oss frågan om det skulle ha blivit någon skillnad mellan pojkar och flickors möjlighet att ta till sig nya ord efter sagan. Detta hade varit intressant att undersöka och är något vi skulle ha gjort annorlunda om chansen gavs igen.

Validitet

Inför studien utformade vi ett protokoll där vi kryssade för vilka rim barnen kunde innan sagan och vilka de kunde efter sagan. På detta vis kunde vi lätt se om de tagit till sig nya ord efter att fått höra sagan. Detta protokoll gör att man kan se den framkomna datan med lätthet och på ett exakt vis. Detta tyder på att datan har en hög validitet. Validitet eller trovärdighet som det också kallas betyder att metoder och forskningsdata är korrekta samt att man lyckats undersöka det man avsett att undersöka.⁷⁸ Vi anser att vi gjort just detta då syftet var att undersöka om högläsning av sagor stimulerar barns möjlighet att ta till sig nya ord och begrepp.

⁷⁸ Denscombe, Martyn. *Forskningshandboken - för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. s 425

Reliabilitet

Om man ska se till undersökningens reliabilitet som betyder huruvida undersökningen är konsekvent och pålitlig⁷⁹ anser vi att själva metoden ger en relativt hög tillförlitlighet då vi tror att om någon annan skulle utföra samma undersökning skulle resultatet bli ungefär detsamma. Men eftersom det är barn vi använt oss av kan det precis som Denscombe påpekar bli möjliga förändringar i resultatet som beror på variationer i mätobjektet,⁸⁰ då barn har tendenser att till exempel tappa koncentrationen på grund av olika ljud eller andra störningsmoment.

Generaliserbarhet

Generaliserbarhet betyder att datan som kommer fram i en studie ska återfinnas om man gör en liknande studie. Resultatet ska alltså kunna gälla för populationen i ett vidare perspektiv.⁸¹ Eftersom denna studie är gjord på ett relativt litet urval av barn kan man inte säga att den har hög generaliserbarhet. Vi tror dock att då resultatet visar på ett så pass stort spann på antal nya rimord (mellan ett och tio nya ord) kan man ändå dra slutsatsen att det inte är helt orimligt att resultatet vid en liknande studie skulle visa på samma tendenser som vid denna undersökning.

⁷⁹ Ibid. s 381

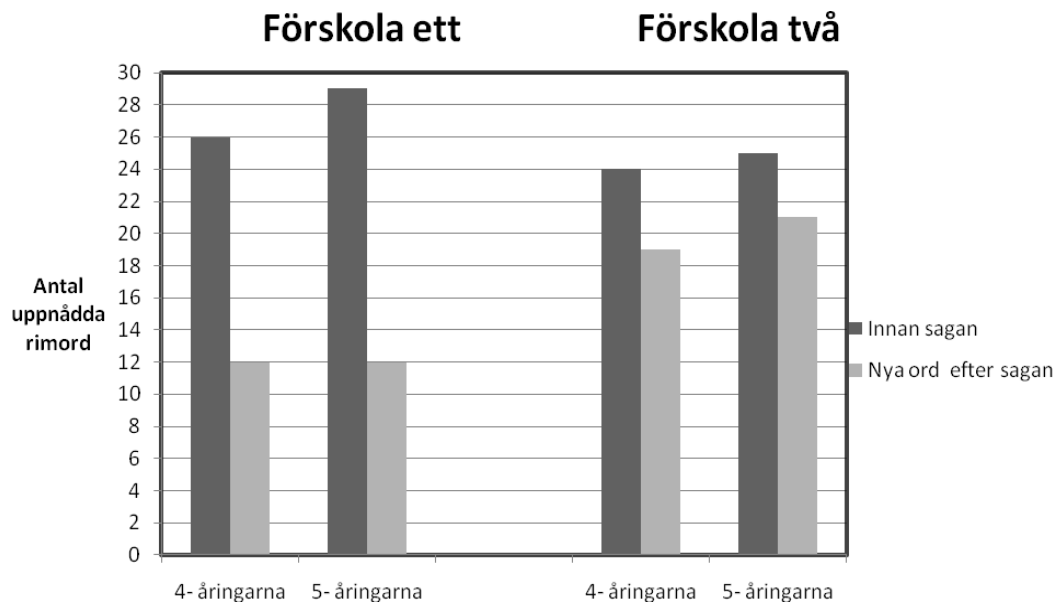
⁸⁰ Denscombe, Martyn. *Forskningshandboken - för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. s 424

⁸¹Ibid. s 382

Resultat

Nedan presenteras resultatet av vår studie med hjälp av numrerande stapeldiagram och löpande text. Detta gör det hela mer överskådligt och tydligt för läsaren.

Vid jämförelse av de två förskolorna kan man utläsa av resultatet i de båda åldersgrupperna att på förskola ett kunde barnen tillsammans innan sagan 55 rimord medan barnen på förskola två kunde 49 rimord tillsammans. Efter sagan tog barnen på förskola ett tillsammans till sig 24 nya rimord medan barnen på förskola två tog till sig 40 nya rimord. Förskola ett kunde alltså fler rimord innan själva sagoläsningen än vad förskola två kunde, men förskola två kunde efter sagan betydligt fler nya rimord än barnen i förskola ett.

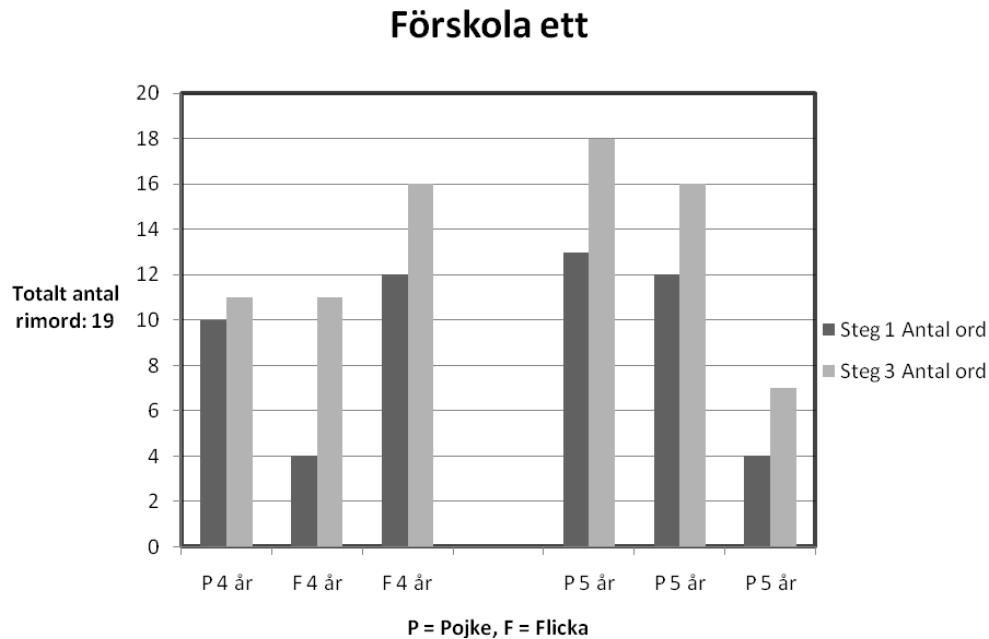

Figur 1 Jämförelse av de två förskolorna.

Figur ett är en sammanslagning av det totala antalet uppnådda rimord före och efter sagan i de olika åldersgrupperna på de två förskolorna. Fyraåringarna på förskola ett kunde *före* sagan, alltså steg ett i undersökningen, 26 rimord tillsammans och femåringarna kunde 29 rimord tillsammans. På förskola två var antalet rimord innan sagan lägre i båda grupperna, fyraårsgruppen kunde 24 ord sammanlagt och femårsgrup-

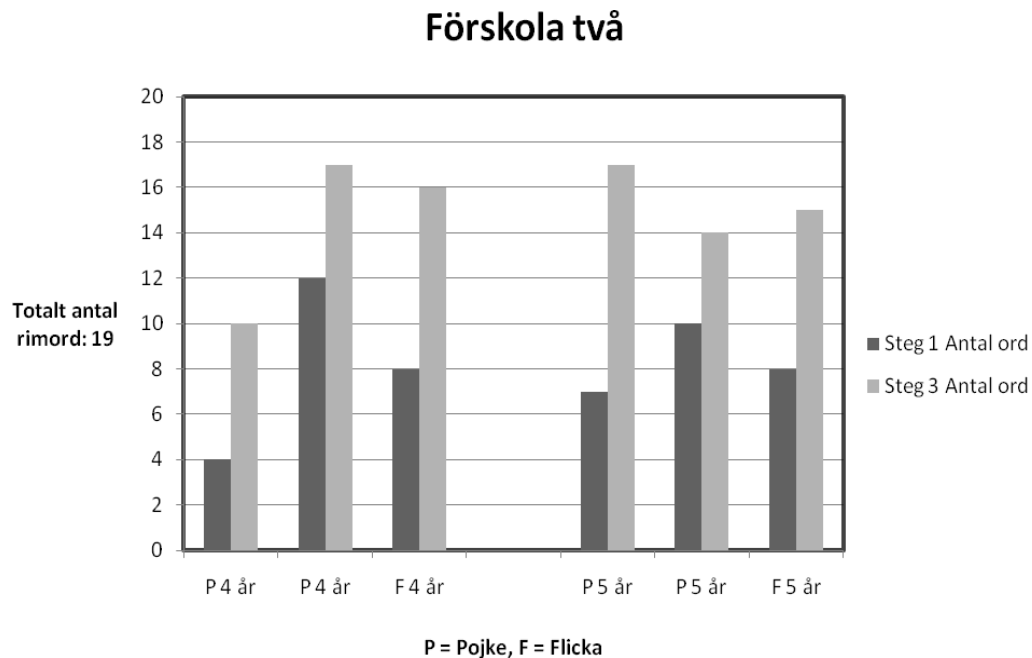
pen kunde 25 ord. Detta visar på att barnen på förskola ett kunde fler rimord innan högläsningen än barnen på förskola två.

Om man tittar på skillnader mellan åldersgrupperna på respektive förskola så ser man att på förskola ett tog barnen i fyraårsgruppen sammanlagt till sig tolv ord *efter* sagan, steg tre i undersökningen, och samma resultat framkom även i femårsgruppen. På förskola två ser resultatet lite annorlunda ut då fyraåringarna sammanlagt tog till sig 19 nya ord efter sagoläsningen medans femåringarna tog till sig 21 nya ord. Femåringarna på förskola två var alltså den grupp som kunde flest nya ord efter högläsningen av sagan.

Figur 2. Resultat förskola ett.

Figur två visar att på förskola ett tog fyraåringarna till sig ett, sju och fyra nya rimord vardera efter sagan och femåringarna tog till sig fem, fyra och tre nya rimord vardera efter sagoläsningen.

Figur 3 Resultat förskola två.

Figur tre visar att på förskola två var tillägnandet av nya rimord i överlag högre. Fyraåringarna tog till sig sex, fem och åtta nya rimord och femåringarna tog till sig tio, fyra och sju nya rimord vardera efter sagan.

Sammanfattningsvis kan man via de tre figurerna alltså tydligt utläsa att alla barnen på respektive förskola tagit till sig en del nya ord vardera efter sagoläsningen. Detta gäller båda åldersgrupperna, både fyraåringarna och femåringarna.

Diskussion

Syftet med denna undersökning var att ta reda på om sagan kan verka som ett språkutvecklande verktyg för förskolebarn. För att ta reda på detta har vi undersökt om högläsning av sagor stimulerar barns möjlighet att ta till sig nya ord och begrepp. Läroplanen för förskolan skriver att varje barn ska få chansen att utveckla sitt ord och begreppsförråd.⁸² Om vi kopplar detta till vårt resultat kan man konstatera att med hjälp av rim och sagor kan förskolebarns ordförråd utvecklas. Rim är ett sätt att låta barnen träna på språket.⁸³ Detta är något som styrks av Kåreland som menar att den språkliga stimulans barn får av böcker inte kan ersättas av något annat medium.⁸⁴ Svensson anser även hon att böcker är ett av de främsta verktygen till barns språkutveckling.⁸⁵ Detta håller vi med om till hundra procent då man i sagoböcker kommer i kontakt med språkets alla olika delar, vilket vi anser är av stor vikt för att utveckla ett nyanserat och rikt språk. För att detta ska kunna uppnås anser vi att man på förskolan ska anamma detta tankesätt och använda sig av sagor och böcker som ett inslag i den dagliga pedagogiska verksamheten. Svensson påpekar att det är viktigt att alla barn i förskolan varje dag kommer i kontakt med böcker, eftersom det för vissa kan vara en sällsynt chans att komma i kontakt med det skrivna och talade språket.⁸⁶ Det finns tidigare forskning som pekar på att barn som ofta har fått sagor och berättelser lästa för sig kan hantera språket bättre än barn som inte kommer från sådana miljöer.⁸⁷ Detta bekräftar återigen hur oerhört viktigt det är att barn i förskolan får lyssna till högläsning och samtala om sagor.

Pramling menar att det inte enbart räcker med att läsa sagan för att barn ska förstå omvärlden. Hon menar att man gemensamt måste diskutera och tolka innebörden i sagan för att det skall kunna uppnås.⁸⁸ Detta är

⁸² Läroplan för förskolan 1998, Skolverket. s 9

⁸³ Svensson, Ann-Katrin. *Språklekar*. s 61

⁸⁴ Kåreland, Lena. *Möte med barnboken*. s 18

⁸⁵ Svensson, Ann-Katrin. *Språkglädje*. s 28

⁸⁶ Ibid. s 28

⁸⁷ Fast, Carina. *Berätta! Inspiration och teknik*. s 21

⁸⁸ Pramling, Ingrid, Carlsson Asplund Maj & Klerfelt, Anna. *Lära av sagan*. s 107-108

något som vi kan koppla till vår undersökning då vi vid den gemensamma sagostunden diskuterade bilderna som hörde till sagan med barnen, och på detta vis tror vi att de tog till sig mer kunskap. Vi kan även dra paralleller till det Dysthe påstår, att omgivningen spelar stor roll i den sociokulturella teorin. Språk och kommunikation är fundamentala beståndsdelar i läroprocesserna, lärande sker genom samspel och relationer med andra.⁸⁹

I och med att vi samlade barnen på respektive förskola till en gemensam sagostund tror vi att det kan vara en bidragande orsak till att resultatet blev som det blev, alltså att alla barnen tog till sig ett eller flera nya rimord. Vi tror att när man samlar barnen till en sagostund där man sitter tillsammans stärks samhörigheten och barnen tycker att det är mysigt att ha en lugn stund tillsammans. Detta kan vara den enda stund på dagen som barnen får chans att koppla av ordentligt i en kanske annars livlig vardag på förskolan. Granberg intygar detta då hon skriver att sagostunden leder till att gruppen blir starkare.⁹⁰ En annan tänkbar bidragande orsak till att resultatet blev så pass lyckat kan vara att när vi hade denna gemensamma sagostund benämnde vi som medverkande vuxna alla olika rimord, och precis som Vygotskij hävdar, är barnet beroende av just en vuxen. Barnet handlar på så vis inte ensamt utan kommer in i den sociala interaktionen som den vuxne redan ägnar sig åt. Det är i samspelet med andra som barn tar till sig verbala uttryck.⁹¹ Vygotskij menar också att i varje samspelssituation har vi möjlighet att ta till oss (appropriera) kunskap från våra medmänniskor.⁹²

Rimsten-Nilsson hävdar att språket utvecklas i situationer då barnet är med vuxna de känner sig trygga med⁹³. Här kan man då ställa sig frågan om resultatet hade visat samma positiva resultat om vi hade gjort undersökningen på en förskola där vi inte kände barnen sedan tidigare. Vi tror inte att resultatet hade blivit lika framgångsrikt, då barn ibland kan bli reserverade om det kommer vuxna som de inte känner.

I resultatet kan man också utläsa att barnen på förskola ett kunde fler rim än barnen i förskola två i det första steget, alltså innan högläsningen

⁸⁹ Dysthe, Olga (red). *Dialog, samspel och lärande*. s 31

⁹⁰ Granberg, Ann. *Små barns sagostund*. *Kultur, språk och lek*. s 47

⁹¹ Säljö, Roger. *Lärande i praktiken – ett sociokulturellt perspektiv*. s 12,13,67

⁹² Ibid. s 120-123

⁹³ Rimsten-Nilsson, Kerstin. *Barnböcker och läslust*. s 21-22

av sagan. Detta kan bero på att förskola ett kanske arbetar mer aktivt med rim och ramsor än förskola två, samt att de barnen innehar en högre grad av språklig medvetenhet. Det är viktigt att tänka på att barnen får smaka på ord och begrepp. Man behöver alltså inte alltid rimma på riktiga ord utan det är också viktigt att kunna rimma på så kallade nonsensord. De barn som kan detta är språkligt medvetna⁹⁴ och detta kanske är något som förskola ett arbetar mer medvetet med än förskola två. Något som stödjer detta resonemang är forskaren Carol Fox som hävdar att de barn som får lyssna till sagor, rim och ramsor förvärvar ett kunnande om språket.⁹⁵

En annan intressant sak som kom fram i resultatet var att barnen i förskola två tog till sig betydligt fler nya rimord efter sagan än barnen i förskola ett. Detta kan bero på flera olika faktorer så som att den av oss som läste sagan på förskola två läste sagan på ett tydligt sätt med inlevelse och med lämpligt tonläge. Detta kan medföra att sagan blir mer fängslande och man kan fånga barnen på ett bättre vis.⁹⁶ Vi håller absolut med författaren angående detta men samtidigt behöver detta inte betyda att den som läste på förskola ett inte använde sig av dessa metoder. Barnen på denna förskola var kanske mer ofokuserade och hade på så vis svårt att ta till sig sagan. Detta är något som Denscombe påpekar, det kan alltså bli möjliga förändringar i resultatet som beror på variationer i mätobjektet.⁹⁷

Vi tycker som sagt att sagor och böcker bör ha en central plats i barns vardag för deras språkutveckling. Vi anser också att det är angeläget att dagens barn får ta del av alla olika typer av sagor för att få höra olika nyanser av språket. Att som barn få sitta och lyssna på en saga som har ett äldre språk och utspelar sig i en annan tid kan vara väldigt spännande och samtidigt väldigt lärorikt. Richter och Merkel menar att nutidens barn inte kan likställas sig med dåtidens barn.⁹⁸ Detta håller vi inte med om då vi tror att barn visst kan relatera till hur det är att växa upp i ett

⁹⁴ Svensson, Ann-Katrin. *Barnet, språket och miljön*. s 86

⁹⁵ Myndigheten för skolutveckling. *LekaSpråkaLära – lärande lek om språk i förskola och bibliotek*. s 21

⁹⁶ Rimsten-Nilsson Kerstin. *Barnböcker och läslust*. s 17

⁹⁷ Denscombe, Martyn. *Forskningshandboken - för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. s 424

⁹⁸ Lindö, Rigmor. *Sago skolan*. s 14-17

annat århundrade. Vilka av nutidens barn kan inte jämställa sig med till exempel Emil i Lönneberga som vid alla dessa olika hyss får ett straff?

Vår slutsats av denna studie är att sagor bidrar till att barn utvecklar sitt språk. Denna slutsats grundar sig i resultatet av vårt experiment som visade att alla barn som deltog tog till sig ett eller flera nya rimord vardera efter att fått ta del av högläsningen av sagan. Alltså anser vi att det är av största vikt att alla pedagoger och blivande pedagoger arbetar medvetet och aktivt med sagan som ett språkutvecklande verktyg. Ju mer man arbetar med detta i förskolan desto lättare blir det för barnen när de sedan går vidare till skolan och skall börja läsa och skriva. Vi kan se tydliga kopplingar från vårt resonemang till det Granberg skriver om att barn som får höra sagor tidigt i sitt liv i högre blir mer verbalt utvecklade än barn som inte får det. Sagorna bidrar med andra ord till att den intellektuella utvecklingen hos barnet gynnas.⁹⁹ Vi kan även från detta dra paralleller till Karin Taube som skriver att högläsningen har en stor roll då den stimulerar och utvecklar barns ordförråd.¹⁰⁰

Förslag till fortsatt forskning

Det skulle vara väldigt intressant att göra en liknande undersökning på en förskola med barn som inte är bekanta med forskaren.

En annan intressant sak att forska vidare på är om man skulle jämföra barn med svensk respektive utländsk bakgrund. Skulle resultatet visa på någon skillnad mellan dessa grupper? Det skulle även vara av intresse att göra undersökningen utifrån ett socialt- och klassperspektiv.

Ytterligare en sak som man skulle kunna forska vidare på är att göra studien mer omfattande med fler deltagande barn. Detta för att göra undersökningen mer representativ i ett större perspektiv.

⁹⁹ Granberg, Ann. *Små barns sagostund. Kultur, språk och lek*. s 41

¹⁰⁰ Taube, Karin. *Barns tidiga läsning*. s 23

Referenser

Arnqvist, Anders. *Barns språkutveckling*. Lund: Studentlitteratur, 1993.

Backman Jarl. *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur, 1998.

Bjar, Louise & Liberg, Caroline (red). *Barn utvecklar sitt språk*. Lund: Studentlitteratur, 2003.

Cook, T.D, & Campbell, D. T. *Quasi-experimentation, design & analysis issues for field settings*. USA: Houghton Mifflin Company, 1979.

Denscombe, Martyn. *Forskningshandboken- för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur AB, 2009.

Dysthe, Olga (red). *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur, 2003.

Edman Kjersén, Lena. *Barn- och ungdomsböcker genom tiderna*. Stockholm: Bokförlaget Natur och kultur, 2002.

Ekelund, Gabriella. *Om barn och böcker*. Stockholm: Sveriges Utbildningsradio AB, 2007.

Eriksson, Gunnel. *Sagor och sägner*. Stockholm: LTs Förlag, 1985.

Fast, Carina. *Berätta! Inspiration och teknik*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur, 2001.

Granberg, Ann. *Små barns sagostund. Kultur, språk och lek*. Stockholm: Liber AB, 1996.

Johansson, Bo & Svedner, Per-Olov. *Så erövrar barnen språket- utveckling, störningar, stimulans*. Uppsala: Kunskapsföretaget AB, 2003.

Kåreland, Lena. (red) *Modig och stark – eller ligga lågt- skönlitteratur och genus i skola och förskola*. Stockholm: Natur och Kultur, 2005.

Kåreland, Lena. *Möte med barnboken*. Stockholm: Natur och Kultur, 1994.

Lindhagen, Marie. *En säck full med sagor*. Solna: Ekelunds Förlag AB, 1993.

Lindö, Rigmor. *Sago skolan*. Malmö: Liber förlag, 1986.

Läroplan för förskolan 1998, Skolverket. Ödeshög: AB Danagårds grafiska, 2009.

Myndigheten för skolutveckling. *LekaSpråkaLära – lärande lek om språk i förskola och bibliotek*. Stockholm: Liber, 2004.

Nettervik, Ingrid. *I barnbokens värld*. Kristianstad: Gleerups Förlag, 1994.

Olsson, Henny & Sörensen, Stefan. *Forskningsprocessen – kvalitativa och kvantitativa perspektiv*. Stockholm: Liber AB, 2007

Pramling, Ingrid, Carlsson Asplund Maj & Klerfelt, Anna. *Lära av sagan*. Lund: Studentlitteratur, 1993.

Rosenqvist, M (red.) Andren, M (red.) *Uppsatsens mystik – om konsten att skriva uppsats och examensarbete*. Stockholm: Hallgren & Fallgren, 2006.

Rimsten-Nilsson, Kerstin. *Barnböcker och läslust*. Avesta: Stegeland Förlag AB, 1981.

Svenska Akademiens ordlista över svenska språket. Norstedts Akademiska Förlag. 2006. Trettonde upplagan. Svenska Akademin. Stockholm.

Svensson, Ann-Katrin. *Barnet, språket och miljön*. Lund: Studentlitteratur, 1998.

Svensson, Ann-Katrin. *Språkglädje*. Lund: Studentlitteratur, 1995.

Svensson, Ann-Katrin. *Språklekar*. Lund: Studentlitteratur, 1995.

Säljö, Roger. *Lärande i praktiken – ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Bokförlaget Prisma, 2000.

Taube, Karin. *Barns tidiga läsning*. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag, 2007.

Tidskrifter

Tufvesson, Johan. Barnböcker med rätt värderingar. *Förskolan*. Nr 3, (2009).

Internet

Vetenskapsrådet – Forskningsetiska riktlinjer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. Web:
http://www.cm.se/webbshop_vr/pdf/etikreglerhs.pdf Hämtat 2009-10-05, kl 13.29.

BILAGA 1: Protokoll

Rimord	Steg 1	Steg 3
År - <i>Får</i>		
Fest - <i>Häst</i>		
Var - <i>Dromedar</i>		
Hus - <i>Mus</i>		
Åka - <i>Kråka</i>		
Hur - <i>Tjur</i>		
Ro - <i>Ko</i>		
Hoppa - <i>Loppa</i>		
Bil - <i>Krokodil</i>		
Smuts - <i>Struts</i>		
Snuva - <i>Duva</i>		
Gott - <i>Igelkott</i>		
Böna - <i>Höna</i>		
Tant - <i>Elefant</i>		
Van - <i>Pelikan</i>		
Häl - <i>Säl</i>		
Halv - <i>Kalv</i>		
Upp - <i>Tupp</i>		
Hatt - <i>Katt</i>		

BILAGA 2: Brev till föräldrar

Hej!!

Vi är två studenter som läser vår sista termin på lärarutbildningen (Mittuniversitetet Härnösand) med inriktning mot förskola/förskoleklass. Vi skriver nu vårt examensarbete som handlar om sagans betydelse för barns språkutveckling. Vi undrar nu om det finns möjlighet att använda ert barn i vår undersökning. (Undersökningen kommer att genomföras på förskolan.) Detta är naturligtvis helt anonymt och vi kommer inte att skriva ut varken förskolans eller barnens namn.

Undersökningen kommer att ske i tre steg:

1. Vi kommer först att observera och mäta barnets kunskaper i det valda ämnet (olika rimord).
2. Efter en dag eller två samlar vi ihop de utvalda barnen till en gemensam sagostund. Sagan innehåller olika rim.
3. Efter ytterligare en eller två dagar gör vi om det första steget för att se om barnet tagit till sig något från sagostunden, alltså vi vill se om barnet har lärt sig något nytt rimord som de inte kunde sedan tidigare. Har det skett någon utveckling?

För att kunna genomföra denna undersökning behöver vi målsmans tillåtelse.

Jag/vi godkänner medverkan:

Jag/vi godkänner inte medverkan:

.....

.....

Med vänlig hälsning:

Linnéa Berg & Maria Molberg